

ХАЛҚАРО БАҲОЛАШ ДАСТУРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ (PIRLS ХАЛҚАРО БАҲОЛАШ ДАСТУРИ АСОСИДА)

Тухтасинова Мунира Ибрагимовна

Содирова Дилноза Муродовна

ҚДПИ, Ўзбекистон

biloliddin19860419@gmail.com

Аннотация: PIRLS халқаро баҳолаш дастури ва таълим соҳасидаги ютуқларни баҳолаш халқаро ассоциацияси (IEA) тавсифи, бошланғич синф ўқувчиларининг ўқиш саводхонлигини баҳолаш тартиби, таълим самарадорлигини оширишда халқаро баҳолаш дастурларидан фойдаланиш механизмларини такомиллаштиришининг замонавий усул ва воситалари ҳақида маълумот берилади.

Калит сўзлар: таълим соҳасидаги ютуқларни баҳолаш халқаро ассоциацияси, IEA, OECD, халқаро баҳолаш дастурлари, PIRLS, таълим самарадорлиги, рейтинг, натижа.

Таълим тизимида инновация, интеграция ва ўқитиш сифати мониторингини такомиллаштириш бўйича амалга оширилаётган илмий изланишларда ўқув-тарбия жараёни натижавийлигига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бундай йўналишдаги тадқиқотларда ўқитиш сифати мониторингининг назарий-методологик асосларини такомиллаштириш, компетенциявий ёндашувга асосланган давлат таълим стандартларини татбиқ этиш, узлуксиз таълим тизимида инновацион ғояларни, ахборот-коммуникацион технологияларни жорий қилишга оид илмий жиҳатдан асосланган таклифларни, тавсиялар тизимини ишлаб чиқиш, таълим ва ўқитиш сифатига таъсир этувчи омилларни аниқлаш, ўқитиш сифати мониторингини автоматлаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

PIRLS халқаро баҳолаш дастури таълим тизимининг кучли ва кучсиз томонларини аниқлашга ёрдам беради. Натижалар шуни кўрсатиб келмоқдаки, иқтисодий ривожланиш таълим сифати ва унинг натижасига тўғри пропорционал таъсир кўрсатар экан. Маълумки, таълим сифати билан боғлиқ тарзда ҳар бир таълим муассасаси қатор вазифаларни ҳал қилади. Бундан ташқари таълим сифати муаммосини тадқиқ қилишда методологик жиҳатдан муҳим бўлган қуйидаги таъкидларни келтириш лозим:

1) таълим сифати – бу, таълим олувчи, баркамол шахсни ҳар томонлама тарбиялаш ва ривожлантиришга доир масалаларни ҳал қилишга имкон берадиган ўзига хос хусусиятлар тўпламидир;

2) таълим сифатини яхлит, жамланган ҳолда, ҳам процессуал, ҳам натижа берадиган жиҳатлар нуқтаи назаридан кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ;

3) таълим сифати инсон фаолиятининг асосий турлари тизими билан белгиланадиган мазмунига боғлиқ;

4) таълим сифати жараён сифатида ўқув жараёнининг ташкилий доирасида ҳосил бўладиган ўзаро боғлиқ таълим бериш ва таълим олиш фаолияти сифатида намоён бўлади;

5) таълим сифати, аввало, таълим олувчиларда билимнинг тўлиқлик, чуқурлик, тезкорлик, мослашувчанлик, аниқлик, умумлашганлик, анланганлик ва мустаҳкамлик каби хусусиятлар тизимини шакллантириш қобилияти ҳамда эгалланган билимни амалиётда жамият, муассаса ва ўзи учун самарали, ўз вақтида ва мобил қўлланилиши билан белгиланади.

Ҳозирда таълим инспекция ҳузуридаги Таълим сифатини баҳолаш бўйича халқаро тадқиқотларни амалга ошириш Миллий маркази томонидан ўзбек, рус ва қорақалпоқ тилларида ўтказиладиган жараёнлар учун барча тадқиқот материаллари: баҳолаш дафтарлари ва сўровномалар тегишли тилларга мослаштирилган ҳолда таржима қилиниб, халқаро сертификациядан ўтказилган.

PIRLS асосий тадқиқоти қоғоз шаклида ўтказилади ва унда 4-синф ўқувчилари матнни ўқиб тушуниш даражаларини баҳоловчи тест топшириқларини бажаришади ҳамда таълимга қизиқишлари, уй ва мактаб шароитлари тўғрисидаги шахсий фикрларини намоён этувчи ўқувчи сўровномасини тўлдиривади.

Шунингдек, иштирокчи мактаблар раҳбарлари ва танланган синф раҳбарлари таълим муассасасидаги таълим муҳитини ўрганувчи мактаб ва ўқитувчи сўровномасини, ўқувчиларнинг ота-оналари ёки васийлари эса фарзандларининг таълим олиш шароитларини ўрганувчи уй сўровномасини тўлдиривади.

PIRLS тадқиқотлари муваффақиятли таълим негизида муваффақиятли шахс, муваффақиятли келажак ва муваффақиятли касб эгаси ётганини таъкидлайди. IEA халқаро ассоциацияси ўзининг 15 йиллик тадқиқотлари натижасида 60 дан зиёд мамлакатлар, 12000 дан ортиқ мактаб, 340000 дан ортиқ ўқувчи ва 16000 дар ортиқ ўқитувчиларнинг фаолиятини таҳлил қилди. 15 йилдан ортиқ вақт мобайнида 4-синф ўқувчиларининг саводхонлик даражаси анчага кўтарилганлиги таъкидланади. Халқаро экспертлар 2 турдаги ўқишни баҳолайдилар:

- янги адабиётни ўқиш тажрибаси;

- янги маълумотни эгаллашга йўналтирилган ўқиш малакаси. Тадқиқотда иштирок этувчилар 2 турдаги адабиётдаги маълумотларни ўқийдилар: бадиий ва инфорацион. Бунда тадқиқотда иштирок этувчиларнинг 4 кўникмаси баҳоланади: зарур маълумотни топиш ва уни ўқиб гапириб бериш, матннинг маълум қисмидан зарур хулосаларни чиқариш, бош қаҳрамонлар ҳаракатларидан интерпритациялар намоён қилиш ва ўз фикрларини матннинг зарур қисмларидан мисоллар билан тасдиқлаш. Шунинг таъкидлаш жоизки, Ўзбекистонлик ўқувчилар илк бора бу тадқиқотда иштирок этдилар, лекин мактаб таълим тизимида юз бераётган ижобий ўзгаришлар фарзандларимизни ҳар қандай мураккаб синовларга тайёр эканлигини

кўрсатмоқда. Бугунги кунда таълим соҳаси вакиллари халқаро баҳолаш тизимлари ва уларнинг аҳамияти ҳақида етарли маълумотга эга бўлишлари, таълим муассасаларида таълим самарадорлигини оширишда халқаро баҳолаш дастурларидан фойдаланиш механизмларини такомиллаштириш долзарб эканлигини ҳисобга олган ҳолда тадқиқот ишимиз мавзусини “Бошланғич синфларда таълим самарадорлигини оширишда халқаро баҳолаш дастурларидан фойдаланиш механизмларини такомиллаштириш (PIRLS баҳолаш дастури мисолида)” деб танлаб олинган.

Дарҳақиқат, PIRLS - (The Progress in International Reading Literacy Study) халқаро баҳолаш дастури 4-синф ўқувчиларининг матнни ўқиш ва тушуниш даражасини баҳолашга мўлжалланган. Мазкур халқаро дастур бошланғич синфларда ташкил этиладиган таълим-тарбия жараёнида ўқувчиларнинг ўқилган матнни тушуниши, уни шарҳлаши, мустакил ҳаётда тўғри қарорлар қабул қилиши орқали таълимнинг кейинги босқичида ўқишни муваффақиятли давом эттиришга замин тайёрлайди.

PIRLS халқаро баҳолаш дастурига тайёргарлик кўриш жараёнида ушбу методлардан фойдаланиб келинмоқда: кузатиш, суҳбат, бошланғич синф ўқувчилари саводхонлигини оширишни аниқлашга қаратилган ижтимоий-педагогик сўровнома, қиёсий таҳлил, PIRLS машқ дафтарлари, ўқув материаллари ва математик-статистик методлари.

Ушбу тадқиқот ишнинг натижалари таълим сифатини халқаро стандартлар даражасига кўтариш, миллий таълим тизимини ислоҳ қилиш, таълим мазмунини, педагог кадрлар тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш дастурларини такомиллаштириш бўйича тўпланган маълумотларни назарий бойитишга хизмат қилиш мумкин. Диссертация ишининг аҳамияти бошланғич синфларда таълим самарадорлигини оширишда халқаро баҳолаш дастурларидан фойдаланиш механизмларини такомиллаштириш билан боғлиқ масалаларни ечишда кўзга ташланади. Улардаги ишлардан умумтаълим мактабларида таълим самарадорлигини оширишда фойдаланиш мумкин бўлади. Таълим сифатини халқаро стандартлар даражасига кўтариш, миллий таълим тизимини ислоҳ қилиш, таълим мазмунини, педагог кадрлар тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш дастурларини такомиллаштириш дастурларини яратишда кўл келиши мумкин. Тадқиқот материалларидан умумтаълим мактаблари бошланғич синфлари учун педагог кадрлар тайёрловчи йўналишлар учун, шунингдек, соҳада фаолият олиб бораётган педагог ходимлар учун услубий қўлланмалар яратишда ҳамда уларнинг педагогик ва услубиёт соҳасидаги билимларини ошириш учун фойдаланиши мумкин.

Бугунги илмий-техник тараққиёт олға бораётган замонда ёш авлоднинг таълим олиш даражаси жаҳон стандартлари асосида ўлчаниши Ўзбекистон шароитида муҳим ҳисобланади. Глобаллашув шароитида ўқувчилар саводхонлигини ошириш жараёнида кўплаб муаммолар борки, уларни ечишда жаҳон таълим тизими ва баҳолаш стандартларининг ўзига хос жиҳатларини ўрганиш жуда муҳимдир. Юқорида санаб кўрсатган кўплаб таълим самарадорлигини ошириш механизмлари борасида

муаммолар борки, уларни бартараф қилиш, бу масалаларни ечиш муҳим масалалардан ҳисобланади.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo'ljallangan Axborotnoma. 3-soni. PIRLS. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining o'qituvchilari va o'quvchilari uchun mo'ljallangan topshiriqlar to'plami. Toshkent – 2021 yil.

2. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash (PIRLS). Metodik qo'llanma. Toshkent. "Sharq" NMAKBT. 2019 yil.

3. Shermatovna, Erkaboyeva Nigora, and Akbarov Sardor Sodiqjon O'g'li. "Conditions of inclusive education." Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.7 (2022): 1-4.

4. Рахимова, Хуршидахон Содиковна. "FACTORS IN THE FORMATION OF MOTIVATION FOR INDEPENDENCE IN CHILDREN ON THE BASIS OF AUDITORY AND SPEECH REHABILITATION AFTER COCHLEAR IMPLANTATION." Scientific Bulletin of Namangan State University 2.10 (2020): 391-396.

5. Тешабоева, Ф. Р. "ТЕХНОЛОГИИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ МОДУЛЯ «СПЕЦИАЛЬНАЯ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РОДНОГО И РУССКОГО ЯЗЫКА» В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ." Образование. Наука. Культура: традиции и современность. 2022.

6. Ibragimovna, Tuhtasinova Munira. "Today, there are Prestigious International Organizations that Conduct Research on the Evaluation of the Achievements of the Educational System of the Countries of the World and Help in the Implementation of Reforms." *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture* 3.11 (2022): 137-140.

7. Aminovna, Feruza Turakulova. "Bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda "Ustoz-shogird" ananasidan foydalanish tizimini takomillashtirish texnologiyasi." *Ижтимоий фанларда инновация онлайн илмий журнали* (2022): 191-194.

8. Ibragimovna, Tuhtasinova Munira. "The Importance of International Assessment Programs in Enhancement, Assessment and Development of Reading Literacy of Primary Students." *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture* 3.11 (2022): 133-136.

9. Обиджонова, Раъно Набиевна, and Мунира Ибрагимовна Тухтасинова. "PEDAGOGICAL FEATURES OF FORMATION OF SELF-CONSCIOUSNESS AT STUDENTS." *Актуальные научные исследования в современном мире* 5-7 (2020): 174-177.

10. Asrorjon Bakhromovich Mahmudjonov, "Forms and Methodsof Work to Increase the Strong Motivation of Students to Learn in Partnership with the Family, Community, School" *MIDDLE EUROPEAN SCIENTIFIC BULLETIN* ISSN 2694-9970, VOLUME 22 Mar 2022, 151-153